

LIBER

Eino Tamberg – helilooja, kes lihtsalt ei saa elada teisiti kui õnnelikult

KRISTINA KÖRVER

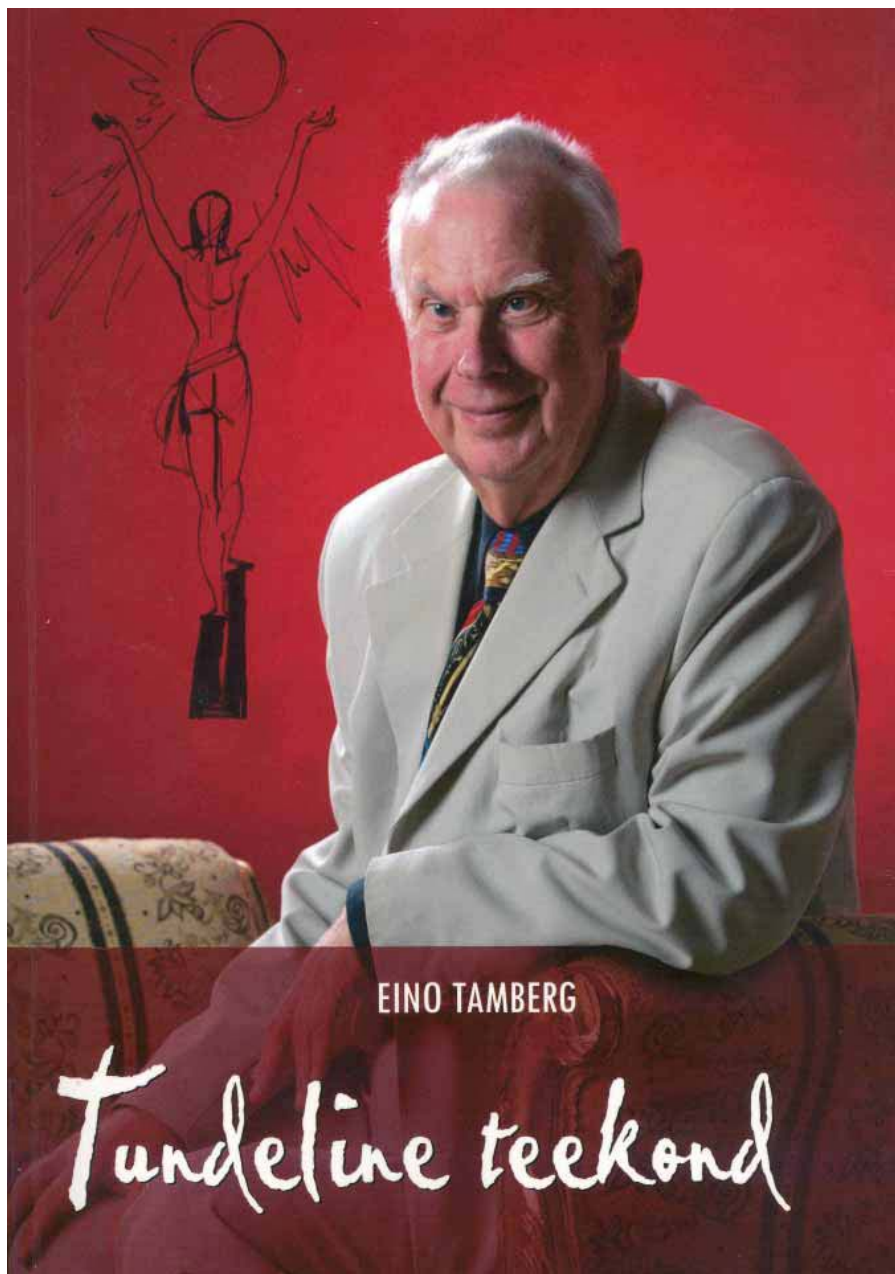
Eino Tamberg. Tundeline teekond. Eesti Muusika Infokeskus, 2005. 206 lk.

Tamberg on mees, kes lõi nooruses koos koolivendadega õnnelikuks olemise süsteemi ja elab seda järgides õnnelikult tänase päevani. Vähemasti tema enda väitel. Lahke inimesena ei hoia ta väärt teadmist kiivalt endale, vaid levitab seda oma isiksuse ja muusika kaudu. Eesti Muusika Infokeskuse väljaandel kevadel trükitist tulnud juubeliraamatus on Tambergi õnneretsept lausa must valgel ja üheteistkümmes teesis ära toodud. Retsept pärineb küll aastast 1949, kuid vaadates maestro elu ja loomingu peale, on selge, et selle kehtivusaeg pole kaugeltki lõppenud.

Juba raamatu esimestel lehekülgedel tehakse juttu Tambergi eredast ja erudeeritud isiksusest, helgest loomusest, oskusest märgata ja luua enda ümber ilu. Nii muusikutest kui ka mittemuusikutest kolleegide meenutused oma kokkupuudetest Tambergiga on eranditult ja erakordselt positiivsed, ja kindlasti ei ole sellise üksmeele põhjuseks tema 75. sünnipäev või tõsiasi, et aja möödudes mäletame vaid parimat. Selle uskumiseks ei peagi heliloojat isiklikult tundma, piisab, kui lugeda tema intervjuusid, kuulata tema muusikat või jälgida teda energiliselt ja iginaeratavana Muusikaakadeemia koridorides või kontserdisaalis liikumas.

“Kõige keerulisem on see, kuidas õpilast mitte segades püüda teda siiski õpetada. Ma olen saavutanud päris hästi selle osa kunstist, et teda mitte segada, aga see, et teda hästi õpetada, sellest on mul nähtavasti palju puudu jäänud,” ütleb poole oma elust õpetamisega tegelnud professor, kelle kompositsiooniklassi lõpetanud heliloojad on kujundanud eesti muusika nägu juba kolm aastakümnet. Selline tagasihoidlik enesehinnang on teravas vastuolus raamatu lehekülgedel sõna saanud õpilaste arvamusega, kellest mitmed iseloomustavad Tambergi õpetajana peaaegu ülivõrdes.

Nähtavasti ei võta Tamberg end ja oma muusikat üleliia tõsiselt, suudab või

vähemasti püüab seda vaadata kõrvalseisja pilguga ning olla oma tegevuse suhtes harvaesinevalt kriitiline. Intervjuus Märta Matis Lillele, mis moodustab raamatu ulatuslikema ja minu arvates ka huvitavaima peatüki “Helilooja teekond”, ütleb Tamberg oma loomingust kõneldes mit-

mel puhul, et “see ei ole mitte eriti õnnestunud teos, aga kuna ta oli väga lühike, siis mängiti teda hiljem väga palju” (“Toccata” op 31 kohta) või “ütleme, ta on talutav” eesti ooperiloomingu üheks õnnestunumaks teoseks peetud “Cyrano de Bergeraci” esimest vaatust hinnates.

Tundub, et hoopis vähemates kohtades poetab ta: “päris hea maitsega kirjutatud; mõne koha pealt on ta ilus; seda pole küll põhjust häbeneda” (Viulikonserdi kohta) või “seda muusikat armastan ma siiani” (näiteks soololaulule “Tuul viib õilmelt lehe ära” või “Cyrano” viimasele vaatusle mõeldes).

Raamatu suurimaid väärtusi ongi minu meelest see, et võime koos helilooja endaga tema loominguga “tundelisele teekonnale” tagasi vaadata, mõista tema sõnade abil midagi uut ka juba tuntud teostes. Mitte igal loojal ei ole õnne anda 75-aastaselt nii mõttemahtavat ja tundeerikku intervjuu. Märts-Matis Lill, kes nimetab Eino Tambergi ideaalseks vestluspartneriks, peab olema ka ise hea kuulaja-küsimine, sest intervjuu avalikult tundetoon ja Tambergi põhjalikud vastused viitavad omamoodi usalduslikule vahekorrale ning lõiguti meenutab see lihtsalt kahe helilooja omavahelist vestlust. Tamberg kõneleb olulistest inimestest, kes teda kooliajal ja hiljem on palju mõjutanud, uskudes, et iga inimene, mõjuga ta meile kümme aastat või kümme minutit, suunab meid ja meie tegemisi. Nimetab kujunemisaastail oluliseks saanud kirjandusteoseid, mille haare ulatub antiigist 20. sajandi luule, proosa ja näitekirjanduseni. Räägib oma ja teiste armsaks saanud muusikast, kriisidest ja ebaõnnestumistest ning inimeseks ja loojaks olemise kogemusest nõukogude ajal. Peatüki põnevaimad lõigud sisaldavad aga mõtisklusi loomepsühholoogiast ja kunstniku mina-nägemusest ning jõuavad veendumuseni, et looja kirjutab paratamatult, ehkki alateadlikult, eelkõige iseennast.

Muusika üle filosoferides ei pelga Tamberg näida ka vastuoluline. Jäägu see juba lugeja hooleks, kuidas mõista ühes ja samas lõigus esitatud hoogsaid ideid nagu “Hea maitse on kohutavalt oluline” ning “Labasus on parem kui meeletu igavus”.

Raamatu kaks järgmist peatükki, Evi Arujärve kirjutatud “Loominguteekond” ja Raili Sule “Teatriteekond”, võtavad kokku Tambergi 123 oopusest koosneva elutöö, millest kaalukas osa kuulub muusikateatri valda. Arujärv kaardistab Tambergi loometeed kronoloogiliselt, eristades selles väljenduslaadi ja kujundikeele muutumisest lähtuvalt kuut perioodi ning tähistades neid tinglike, kuid tabavate märksõnadega: rõõmsalt – kirglikult – *con amore* – otsides – mälestuste mälestus – peatumatult. Samal ajal püüab autor haarata ka midagi Tambergi

“Kunst ei ole ju mitte väga püha asi. Ta on ikka üks suur lõbu. Lõbu, mis sisaldab vajaduse korral ka valu. Valu on rõõmu üks väga tähtsaid elemente.”

teoste sünnihetke ajatuksest, ja haarabki. Lakoonilises stiilis kommentaarid vahendavad lugejale iga kümnendi olulisimaid suundumusi muusikaelus ja ajastu vaimus, muutmata sealjuures teksti raskepäraseks. Teoste iseloomustuses on muusikalisi kujundeid julgelt tundekeelde ja sealt edasi sõnadesse tõlgitud, nii on kogu artikkel paratamatult tugevasti subjektiivne, kuid võib-olla just seetõttu huvitav.

Arujärve nägemuses on Tamberg kulgenuid rõõmu ja energia kujunditest ning romantiliselt helgetest tundepehangutest detailsema, katkendlikuma, kõlatundlikuma ja isegi traagilisema väljendusviisi suunas, vormilise vabaduse poole, nautides teekonda ka sihtpunkti teadmata. Psühholoogiline ja dramaatiline pilk, meloodiline, rütmiline ja tantsuline alge ning armastuse, ilu ja igatsuse teemad on kesksed mis tahes kümnendi loomingus. Artiklit ühe hingetõmbega lugedes jääb silma mõtte- ja kujundikordusi, mis ei tulene siiski kirjutaja sõnavara ammendumisest, vaid pigem Tambergi loomingust. Seda selgemini ilmneb aga, millised elemendid helikeeles on kaduvad, teisenevad ja millised jäävad.

Raili Sule ei keskendu nii palju muusikale ja teoste helikeele komponentidele, vaid vaatleb Tambergi lavateoseid laiemas teatriloolises kontekstis. Oma kolme balleti, kolme ooperi ning muusikat, tantsu ja sõnateatrit sünteesivate teostega on Tamberg eesti heliloojate seas kindlasti üks viljakamaid ja armastatuid lavamuusika loojaid. Tema helikeel

“Mul on tunne, et loomise protsessis on alateadvusel väga tähtis koht. Mida sa oma “minast” ikka nii väga tead?”

ei ole ühelgi kümnendil olnud äärmuslikult uudne, kuid ometi on paljud ta lavateosed oma mõju ja tähendusega saanud eesti kultuuriloos murranguliseks, näidanud kätte mõne uue tee (“Ballettsümfoonia”, “Kuupaisteoratoorium”, “Joanna tentata”, “Cyrano”, “Lend”). Ülevaatlikusse ja inforikkasse artiklisse on koondatud andmed esietenduste ja uuslavastuste kohta, süžee kokkuvõtted, väljavõtted muusika- ja teatrikriitikute arvustustest ning kirjutatud lühidalt teoste muusikalisest ülesehitusest. Kuid vähemalt sama huvitav oleks olnud lähemalt lugeda, millest see ikkagi tuleb, et Tambergi peetakse just väga andekaks teatrilooloojaks, ning milliste muusikaliste vahenditega ta oma haarava dramaturgiaga ja psühholoogiliselt usutavaid lavateoseid ehitab. Tundub, et teatraalsus kui selline on Tambergi muusikale midagi üdini omast: “Vähemalt pooled mu teosed on nagu väikesed etendused. Minu enda jaoks.”

Eino Tambergi maalinud Epp Maria Kokamägi nimetab teda targaks ja lahkeks loojaks – sellisena portreerib teda ka “Tundeline teekond”, mis on ilus kingitus heliloojale tema juubeliks, kuid mitte ainult. Nii oma sisuliste peatükkide kui ka raamatu lõpus oleva diskograafia ja bibliograafia (Anneli Remme) ning täieliku teoste nimekirja tõttu on põhjust seda tulevikus veel palju kordi lehitseda. Helilooja kingitus lugejale on raamatuga kaasnev CD, täpsemalt sellel olev teoste valik, mille autor tegi oma sõnul “väga hoolikalt”. Trükkis on rohkete fotodega ning kaunit maitseka kujundusega (Eva Nukk, kaas – Kaido Parv, kaanefoto – Kaupo Kikkas), koostatud väga loovalt ja läbimõeldult (Kaja Irjas), kuid mõneski kohas sooviks lugeja, et enne viimast lihvi oleks käsikiri saanud ka keeleteoimetamist ja korrektuuri.

Neil kahesajal leheküljel kõneldakse eelkõige muusikast, heli loojast ja heli loomisest, aga et kuidagi on saadud läbi ilma noodinäideteta, võib loota, et see ilus punane raamat tunneb end hästi ka mittemuusikust kultuurihuvilise raamaturiulil.

Palju õnne heliloojale! Ja jõudu Eesti Muusika Infokeskusele, sest sellised esinduslikud trükised tuleks järgemööda avaldada kõigist olulistest eesti heliloojatest – neid ei ole ju lugematul hulgal.